HUNLARIN HAYATI

Marcel Brion

Çeviren:
M. Reşat Uzmen

ÖTÜKEN

İÇİNDEKİLER

Eser Hakkında Birkaç Söz / 9

•

-I-
Hunların Hayatı/ 9

•

-II- / 11

•

-III-
Mete'nin Zaferleri / 17

•

-IV-
Uçan Komutan / 26

•

-V-
Anlaşma ve Geçimsizlikler / 34

•

-VI-
Çiçi / 41

•

-VII-
Hunların Asya'daki Sonu / 48

•

-VIII-
Hunlar Avrupa'da / 55

•

-IX-
Balamir'in Fetihleri / 61

•

- X -
Roma'nın Müttefikleri / 68
•

-XI-
Muncuk'un Oğlu Attila / 75
•

-XII-
Tanrı'nın Kırbacı / 85
•

-XIII-
Attila'nın Oğulları / 93
•

-XIV-
Avarlar / 100
•

-XV-
Bayan'ın Zaferleri / 106
•

-XVI-
Bayan'ın Bilgelik ve Çılgınlığı / 114
•

-XVII-
Lânetli Hakan / 127
•

-XVIII-
Avarların Galibi Charlemagne / 137
•

-XIX-
Hunların Son Canlanması / 146

Eser Hakkında Birkaç Söz…

1895 yılında Marsilya'da doğan ve Germen edebiyatı üzerinde ihtisas sahibi olan, Fransız Akademisi üyesi Marcel Brion'un elinizde tuttuğunuz eseri özellikle Frank, Germen, Bizans ve Roma tarih kaynaklarından yararlanılarak romanlaştırılmış bir Hun-Türk tarihidir.

Bilindiği üzere Türkler dünyanın pek çok yerinde tarih sahnesine çıkmışlar, dostlarına güven ve mutluluk, düşmanlarına ise korku ve dehşet getirmişlerdir. Bu arada Hristiyan Avrupa'nın tanıdığı ilk Türk kavmi de Hunlar olmuştur. Tamamen ayrı bir medeniyete sahip bu Türk kavmi Avrupa'nın o günkü düzenini alt üst etmiş, o zamana kadar yenilmez olarak bilinen Roma ve Bizans imparatorluklarına kötü günler yaşatmış, hattâ onları vergiye bağlamıştır. Avrupalı aradan asırlar geçmesine rağmen bu olayları hiç unutmamış, Türk düşmanlığını nesiller boyunca resim, edebiyat, musikî vasıtasıyla aktarmıştır. Bu bakımdan okuyucularımız, romanın bir Hristiyan Avrupalı tarafından kaleme alınmış olduğunu hatırlarından çıkarmamalıdırlar.

Yabancıların bizim hakkımızdaki, çoğu zaman düşmanca olan düşüncelerinin ne önemi olabilir diye sorulabilir. Kanaatimizce bu çeşit eserlerden Türk milliyetçilerinin öğreneceği çok şey vardır. Şöyle ki, Hristiyan Avrupalının Türklerle ilk tanışmasından beri günümüze kadar uyguladığı bir strateji vardır: Türkleri Hristiyanlaştırmak veya hiç olmazsa kendi törelerinden uzaklaştırarak "Avrupalılaştırmak". Şurası unutulmamalıdır ki, Hristiyan Avrupa dünyasını ciddî olarak tehdit eden dünyadaki tek kavim Türklerdir. Yine şurası da bir gerçektir ki, biz Türkler törelerimize, gelenek ve göreneklerimize ne kadar bağlı kalmışsak, Avrupalı için o derece tehlikeli olmuş, topraklarımızı ve millî birliğimizi o kadar uzun süre muhafaza edebilmişizdir. Ne yazık ki pek çok Türk boyu Avrupalının tuzağına düşmüş, Macarlar, Bulgarlar, Peçenekler gibi Avrupa kazanında eriyip gitmiş, hüviyet değiştirmiş, hattâ daha sonra gelen Türk boylarına karşı Avrupa'yı savunma durumuna düşmüştür.

Dikkatli okuyucularımız bu eseri okurken Türklerin zaaflarını, kusurlarını, faziletlerini, başarıya ulaşmak için neler yapmaları gerektiğini kolaylıkla fark edeceklerdir.

Eserin yazarı Bizans tarihlerinden aldığı bilgilere göre Avar Türklerini gizli bir Hun boyu olarak nitelemekte, onları ayrı bir boy olarak görmemekte, dolayısıyla asıl Hun tarihinden ayırmamaktadır. Biz çevirmeyi yaparken bu husus üzerinde fazla durmadık. Bu arada Macarlar üzerinde son bir hatırlatma yapmakta yarar görüyoruz: Avarların yıkılışından sonra bugünkü Macaristan'a On-Ugur, yani On-Oğuz kabileleri ile birlikte akraba Macar boyu da gelmiştir. Bu Macarlar çok sayıdaki Türk boyunu hâkimiyetleri altına alarak kendi benliklerini kabul ettirmişlerdir. Nitekim bugünkü Macarlar kendilerine ve ülkelerine "Magyar" derler. Hâlbuki Avrupalıların onlar için söyledikleri "Hungary, Hongrie" gibi kelimeler "Hun" kelimesinden değil "On-Ugur" kelimesinden türemedir.

Bugünkü dünyada ayakta kalmayı başarabilmiş son Türk devleti Türkiye'mizi, çok eski Avrupa stratejisine dayanarak soysuzlaştırıp yıkmayı hedefleyen çabalar olduğu malumdur. Bizi tek dayanağımız olan törelerimizden, gelenek ve göreneklerimizden uzaklaştırmayı amaç edinen bu teşebbüslere karşı şuurlu bir şekilde Türklüğü bedenen ve fikren korumaya azmetmiş Türkçülere bu eser küçük bir armağan olsun, şanlı atalarımız Mete, Çiçi, Balamir, Attila, Bayan Han'ların ruhları şâd olsun.

Dr. M.R. UZMEN

-I-
Hunların Hayatı

Çok eski zamanlardan beri, vak'anüvislerin hâtıralarının uzandığı geçmiş kadar uzak zamanlardan, hârikulâde efsanelerin karanlık çağlarından beri Çin, aralıksız şiddetli rüzgârların estiği ot ve kum çölü olan Moğolistan'ın engin ovalarına dehşet ile bakmıştır.

Oraya Kuang Fei, yâni ruhlar ülkesi deniyordu. En yürekli savaşçı, gözünü aşırı hırs bürümüş tüccar bile bu korkunç bölgelerde macera aramaya cüret edemiyor ve İmparator'un ihtimamıyla sınırlarında inşa ettirdiği surların gözetleme kulelerinden bakıldığında gözden kaybolan mâceraperestler bir daha asla geri dönmüyorlardı. Onların kum fırtınalarında, şeytanların hırladığı karla kaplı geçitlerin en kayalık boğazlarının teşkil ettiği labirentlerde kaybolduğu sanılıyordu. Dondurucu kışları, uçsuz bucaksız fırtınalı ovaları olan bu ülkede insanların yaşaması imkânsız gibi gözüküyordu. Sadece başıboş gezen ruhlar, bilinmeyen canavarlar veya şeytanlar bu iklimin şiddetine, bu vahşi ve hüzünlü tabiatın işkencesine dayanabilirdi.

Ne kadar çöl olursa olsun, bu ülkede yabancı topluluklar yok değildi.

Bazen, sığır, deve ve at sürülerini kovalayan atlı topluluğu ufukta görünüyor, serabın da büyütmesi ile kişnemeler, vahşi çığlıklar, kahkahalar işitiliyordu.

Anlatıldığına göre, —en akıllılar da bu hikâyelere itibâr ediyorlardı— bu kederli bozkırlarda eskiden müreffeh bir imparatorluk mevcuttu; kum ve tuz çöllerinin bulunduğu yerlerde meyva ve çiçek bahçeleri ve şimdi sarı tepelerin olduğu yerde ise durgun gölleri, ırmakları, bostanları ile zengin ve güçlü şehirler yükseliyordu. Fakat en eski Çin tarihçilerinin kronolojilerinde bile bu imparatorluğun izine rastlanmamaktadır; canlı kum bu imparatorluğu yumuşak ve

sıcak dalgaları arasında boğmuştu; şimdi o ovada at koşturan göçebe kavimler ise o imparatorluğun sahibi milletin torunları idi.

Silahların ve kamların duâlarının etkisiz kaldığı düşman kum tarafından bulundukları yerlerden edildiklerinden beri Hiyung-Nu'lar —onlara öyle denmişti— kendilerini göçebe hayata vermişler ve ondan beri kalelerin ve sabit yerlerin hayalî emniyetini küçümsemişlerdi. Sürülerini otlaktan otlağa kovalayarak, keçe çadırlarda ömür sürerek ailelerini ve mallarını arabalarda taşıyarak Moğol bozkırlarında dolaşıp duruyorlardı.

Geçmiş zenginliklerinin hâtırası ile hiddetlenmiş, komşularının zenginliğine göz dikmiş ve atları ile hayvanlarına yiyecek bulma ihtiyacı ile itilmiş olarak komşularının topraklarına sık sık seferler düzenliyorlar, yağmalayıp tahrip ettikten sonra, birkaç yıl sonra aynı duygularla gözükmek üzere tekrar bozkırlarına geri dönüyorlardı.

Kaybolan imparatorluk ile çöl tarafından yerlerinden edilmiş ve göçebe hayatına mahkûm edilmiş insanların etrafındaki efsâneler bu yürekli Hunlara büyük bir nüfuz sağlıyordu.

Bozkırlarını her terk edişlerinde zengin bir yörenin üzerine çullanıyorlardı. Geldikleri gibi kaybolup gittikten sonra arkalarında sadece harabeler ve korku bırakıyorlardı. Onlara kum cehenneminden çıkmış şeytanlar, insan görünümünde büyücüler, canavarlar gözü ile bakılıyordu. Kürkten elbiseleri, kısa boyları, soluk yüzleri ve çekik gözleri ile gerçekten görenlere dehşet veriyorlardı.

Her zaman Çin İmparatorluğu'nun sınırlarını yağmalamışlardı. Asırlar geçiyor, Hunlar daima Çin'e korkulu rüyalar göstermeye devam ediyorlardı; her hanedanın resmî vak'anüvisleri onların dehşet verici akınlarını yazmadan edemiyordu. Eski kitaplarda, ilk sayfalardan itibaren bu yürekli atlıların Çin halkını içine sürükledikleri savaşlar, hiçbir imparatorun onları ebediyen bozkırlarına süremeyişleri anlatılıyordu.

Daha sonraları Hun denilen Hiyung-Nu'ların ilk ortaya çıkışları aşağı yukarı milâttan üç bin yıl önce olmuştur. Uzun zamandan beri efsanelerde, halk hikâyelerinde, yaşlıların fantastik masallarında, sözlü vakayinamelerde, unutulmuş kitâbelerde kendilerinden söz ediliyordu, ama Hoang Ti adındaki imparator zamanında akınları kaydedilmeye başlanmıştır.

-II-

HUNLAR her istedikleri an imparatorluğun sınırlarını aşarken, Çinliler ise güçlü komşularının topraklarında maceraya atılmaya hiç yanaşmıyorlardı. Hunların gözüpekliği ve acımasızlığı onlara öylesine bir dehşet vermişti ki, ülkelerinin sınırına inşa edilmiş gözetleme kulelerinin ötesinde kendilerini tehlikeye atmaya asla cesaret edemiyorlardı. Göçebelerin yaşamaya mahkûm oldukları bu otlaklarda ve çöllerde bu nâzik ve ince adamların ne işi vardı?

Milâttan önce 1764 yılında bir Hun birliği, bir ilkbahar günü çölde kır atı ile tek başına dolaşan genç bir Çinli görünce çok şaşırdılar. Çiçek ve kuş desenleri işlenmiş sarı elbisesi içinde tek başına, sanki İmparatorluk bahçelerinde dolaşır gibi, sakin bomboş arazide at sürüyordu.

Sorguya çekilen Çinli adının Şan-Wey olduğunu ve kendi ırkından insanların buralarda gezme alışkanlığı olmamasına rağmen kendisinin ne aradığı sorulduğunda, gülümseyerek Hunlar arasında yaşamaya geldiğini söyledi.

Bu hikâye çok garip geldiğinden, güven duymayan Hun askerleri tuhaf yabancıyı krallarına, yâni tanjuya götürdüler. Şan-Wey hürmetkâr bir şekilde yere kapanarak selâm verdi, güzel sözler sarfettikten sonra hikâyesini anlattı.

Hia Hanedanı'nın son imparatoru Liu-Kuyei'nin oğlu idi. Kendisine başkaldıran âsi Tang tarafından Ming-Tiao'da yenildikten sonra babası dağlara kaçmış ve orada utanç ve kederden ölmüştü. Mirasından mahrum olduktan sonra genç adam imparatorluğu terketmişti; ülkesinde hüküm süren karışıklıktan nefret ettiğinden, kanaatkâr hayatlarını ve faziletlerini takdir ettiği Hunların konukseverliğine sığınmak istemişti.

Komşularının küçümsemelerine ve kendilerini lânetlemelerine alışmış olduklarından, Hunlar, bu zarif ve lükse alışmış prensin keçe çadırın kaba hayatına karşılık sarayının refahını terk etmesine pek inanmamışlardı. Tanju ona, göçebe hayatının tahmin ettiği gibi hoş olmadığını anlattı. Bu mevsimde belki bu hayatın çekilebilir tarafı olabilirdi, ama kış geldiğinde, tipi altında bu yabancı ne yapacaktı? O zaman, fırtınaya karşı iyi korunan sarayının sıcak odalarının rahatını aramayacak mıydı? Deri elbiseleri odun gibi sert yapan buz gibi havada bitkin bir at üzerinde at koşturmak gerektiğinde, atlıların sert disiplinini kabul edebilecek miydi? Vahşi güneşin parlak kumları cehenneme çevirdiği günlerde, çeşmelerin şırıldadığı bahçeleri hatırlayarak ızdırap çekmeyecek miydi?

Şan-Wey her şeyi göze aldığını ve kendisinin bundan çok memnun olduğunu belirtti. Tanjunun işaret ettiği hususlara karşılık olarak da basit hayatı ve tabiatın enginliğini metheden bir konuşma yaparak kendisini dinleyenleri gururlandırdı. İnsanları gevşeten rahat hayata, hükümdarlara görevlerini unutturan debdebeye artık yeter demenin zamanı gelmişti! Sefahatin, ikiyüzlülüğün, gevşek ve tembel bir mevcudiyetin utanç verici kolaylığının hüküm sürdüğü Çin saraylarıyla mukayese edildiğinde keçe çadırlar ve arabalar ona mutluluğun ve bilgeliğin yuvaları gibi geliyordu.

Hakanlarının çevresine toplanmış olan Hun beğleri, gözleri hiddetten çakmak çakmak, sesi nefretten boğuk bir şekilde Çin'in o günkü durumunu bu kadar güzel bir lisanla anlatan genç yabancıyı hayretle dinliyorlardı. Hia Hanedanı'nın sefih hükümdarlarından, avlanmakla vakit geçirdiğinden devlet işlerine bakamayan iradesiz Tai- Kiang'ın, sarhoş ve sapık Çung-Kang'ın, hayvanca vahşiliğine ve deli kaprislerine tahammül edemeyen prenslerin Kung-Kia'yı bir köpek gibi geberttiklerini nereden bileceklerdi?

Şan-Wey, büyük imparatorluğun mahvolmaya başlayışının parayı icat eden Yu yüzünden olduğunu anlatırken gözyaşlarını tutamıyordu. Ondan önce trampa faydalı malların değiş tokuşu ile oluyordu; fakat işleri kolaylaştıracağını sanan Yu Li-Şan madenlerinden çıkan metalden bıçak şeklinde bronz plâkalar, gümüş külçeler, altın küpler çıkararak bunları mübadele eşyalarının yerine geçirmişti. Fakat bütün faziletlerine rağmen Yu ülkesinin felâketini hazırlamıştı, çünkü parayı icat eder etmez, herkes her şeyi almaya muktedir

olan bu metal parçalarından mümkün olduğu kadar fazla toplamaya başlamıştı. Eyalet valilerinden en basit vatandaşa kadar herkes, o günden sonra törelere saygıyı ve dinî kurallara uymayı terk etmişti. Küstah prensler imparatora kafa tutarken, pirinçten imal edilen hoş, fakat içenin zekâsını alıp götüren içki yüzünden imparatorlar da görevlerini unutarak kendilerini sarhoşluğa vermişlerdi.

Tanju bütün bunlara cevaben, kendi ülkesinde para kullanılmadığını ve ne kalplerini, ne de zihinlerini karartmadığı için rahatlıkla kullandıkları kımızı içtiklerini belirtti. Para denilen şeye gelince, çivi veya ok ucu yapmanın dışında bu metal parçalarına verilen önemi anlayamıyordu, üstelik av veya sürü fazlasını vererek istedikleri her şeyi kolaylıkla alabildikleri bir durumda...

Şan-Wey mahzun bir şekilde gülümsedi: soydaşları ok ucu yapmak için sandıklarını altınla doldurmuyorlardı! Savaş umurlarında bile değildi. İstedikleri her şey vücut zevki, sefih bir başıboşluk ve alkol sarhoşluğu idi. Bu yüzden başlarına az mı felâket gelmişti?

Böylesine çılgınlıklara kapılan bir kavim mahkûm olmuş demekti. Çin'in mahvolmasını seyretmektense Hunların arasında yaşamak bin defa iyi idi. Şan-Wey işte böyle konuştu.

Hunlar, bu yabancı prensin kendilerine yaptığı iltifatlardan çok gururlanmışlardı. Onu kendi aralarına almakta, kendisine atlar, kadınlar, çadır ve araba vermekte birbirleriyle yarış ettiler. Şan-Wey işlemeli güzel elbisesini çıkararak meşin bir ceket ve kürk giydi ve kendisini kabul eden bu kavim arasında pişmanlık duymadan yaşadı.

Çin İmparatorluğu'nu parçalayan ağır kargaşalıktan onun sayesinde bilgi sahibi olan Hunlar, her yeni hükümdarın büsbütün ağırlaştırdığı bu bozulmanın işaretlerini dikkatle takip etmeye başladılar. Hia'lardan sonra gelen Şang Hanedanı, törelerin bozulmasını ve devletin zayıflamasını önleyememişti. Bütün bu kötülüklere bir son verebilmek için bir mûcizenin olması bekleniyordu. Bu arada Hunlar, bu büyük gövdenin yorgun düşüp kargaşalık ile parçalanmasını, böylece vuracakları darbede kendilerine direnmemesini hesaplıyorlardı.

Tai-Kia tahta geçince, uygun zamanın geldiğine hükmederek atlarına bindiler. Sefih ve iktidarsız bir insan olan Tai-Kia, kendisi kadar beceriksiz bir kimse olan Saray mabeyincisine devlet işlerini emanet etmişti. Maliye, eyaletlerin yönetimi, tarım ekonomisi, her

şey iflâs hâlindeydi ve bunun tabiî neticesi olarak Hunlar sınırlarda gözüktüler.

Birkaç köyü yağmaladılar, fakat akınlarını daha ileriye götürmediler: Yaşlı Çin hâlâ korkunç bir silkinme yapacak kabiliyetteydi. Sabretmek gerekiyordu; bunun gibi bir imparatorun tahta geçmesini beklemek gerekiyordu, ondan sonra can çekişen imparatorluğu av hayvanı gibi parçalamak kolay olacaktı.

Çin'i acımasız bir şekilde cezalandıran Kader, Tai-Kia'nın arkasından vahşi bir budala olan Wu-Yi'yi verdi. Ülkesi can çekişirken, açlıktan ölürken, vergilerin yükü ile inlerken, sınır eyaletleri Hunların ilerlemesinin dehşeti içine düşmüşken, Wu-Yi neyle meşguldü? Wu-Yi kendisini oyuna kaptırmıştı. İlâhlarla bile oyun oynamaya kalkışıyor, yenildiği takdirde onları cezalandırıyordu.

Hunların arabalarına atlarını koşarak, ürünleri yakıp yıktığı, imparatorluğun kutsal topraklarını çiğnediği dönemde işte bu Wu-Yi hüküm sürüyordu.

Moğol bozkırlarını terk eden Hunlar Kuzey Çin'in verimli yörelerine, çeltik ve tahıl tarlaları arasına yerleşerek bu yörelerin talihsiz insanlarını köleleştirdiler. Efendi gibi yaşadıkları Şan-Si eyaletinden artık onları kim çıkartabilirdi?

Tebaasının kaderiyle hiç ilgilenmeyen imparatorun sarayının çevresinde halkın şikâyetleri ve iniltileri yükseliyordu. Wu-Yi'nin halefi Çeu-Sin'in başka meşguliyetleri vardı. Tarihçi Se-Ma-Tsien onun için "kötülük için sahip olduğu kabiliyetleri sayesinde dikkati çekiyordu; görme ve işitme duyuları son derece hassastı; kuvveti insanüstü bir ölçüye çıkmıştı; bilgisi sayesinde kendisine yapılan itirazları akıl almaz bir şekilde çürütüyordu," demektedir. Ahlâken düşüklüğü, karısı Tan-Ki'nin sapık teşvikleriyle büsbütün artmıştı.

Böylece Hunlar fethettikleri topraklardan çıkarılmayacak bir durumda bulunuyor gibiydiler. Sanki imparator onlara mülkiyetini vermişçesine, Şan-Si eyaleti onlara ait olmuştu. Sürülerini, ailelerini de o topraklara getirmişlerdi. Bozkırın sâde insanları Çinlilerin asırlar boyu geliştirdikleri nârin sarayları, bakımlı bahçeleri işgal etmişti.

Çinli olmayan imparatorun karısı, nefret ettiği Çin'den intikamını almak için İmparator'u kan dökmeye zorluyor, engin zihnini çelmek için de akla hayâle gelmeyecek sefahat âlemleri düzenliyordu.

Kim olursa olsun, nereden gelirse gelsin, bir kimse çıkıp da asilleri katleden, aydınlara işkence eden, ne yaşlılığı, ne de mevki farkını tanıyan bu imparatora karşı ayaklanırsa, bütün Çin onunla birlikte ayaklanacak gibiydi.

Böyle birisi çıktı: Batı valisinin oğlu Wu-Wang. Derebeyleri onunla birlik oldular, gayri memnunlar ordusunu kabarttı ve sonunda sarayın duvarlarına dayandı. Muhafızlar kaçtığından, subaylar âsilere teslim olduğundan, sarayın kapıları ardına kadar açılmıştı: Wu-Wang imparatoru sefahat âleminin ortasında yakaladı ve katletti. İçte düzeni sağladıktan sonra, Hunların üzerine yürümeye başladı.

Aldatıcı bir güvenlik içinde yaşayan Hunlar, ufukta imparatorun beyaz bayrağını görmeyi ummuyorlardı. Zaten yerleşik hayatın gevşekliğine alıştıklarından, kolaylıkla yenildiler.

Yağ bağlayan Hun atları çevikliklerini kaybetmişler, savaşçıların kılıçları kınlarında pas tutmuştu; rahat hayat Wu-Wang'ın zaferini kolaylaştırdı: Askerleri bozguna uğrayan Hunların işini bitiriverdi.

Çinliler gafil avlanan Hunları bozkırın sınırına kadar kovaladılar; daha ileriye gitmek tehlikeli olabilirdi. Zaten Hunların bir daha geri döneceklerine ihtimâl verilmiyordu.

Dört asır boyunca Çinlileri kimse rahatsız etmedi. Hunlar yeniden göçebe hayatlarına başladılar, sürülerini "otlaklar ülkesinin" bütün yörelerinde dolaştırdılar. Çin sınır muhafızları göz alabildiğine boş ovalara bakmaktan yoruluyorlardı. Çin, Hun felâketinden kurtulduğunu sanıyordu.

İmparatorları törelere sâdık kaldıkça ve atalarını saygıyla andıkça bu böyle sürüp gitti. Bu mutlu dönem Kung-Nie'nin tahta çıkmasıyla son buldu. İsyanı sırasında kendisini tutan derebeylerini mükâfatlandırmak isteyen Wu-Wang'ın sebep olduğu parçalanmış bir ülke ile karşı karşıya kalmıştı; kendisi de atalarının koyduğu yasalara karşı kayıtsız kaldı. Ceza gelmekte gecikmedi: Şiddetli bir yer sarsıntısı Şen-Si eyaletini yerle bir etti. Bu ilâhî ihtara aldırmaksızın, imparatoriçenin ırmağa attırdığı ve mucize kabilinden, ırmağın geri getirdiği bir kız çocuğu ile evlenmek çılgınlığını gösterdi. Artık Hunlar da dehşet verici yüzleri, yıldırım gibi okları ile Çin'in üzerine çullanmaya başlamışlardı.

Eskiden olduğu gibi büyük bir hızla Çin topraklarına giriyorlar, ürünleri ve sürüleri mahvediyor, kadınları atlarının sağrılarına alıyorlar, evleri yakıyorlar ve Çin ordusunun toparlanıp üzerlerine gelmesine fırsat vermeden bozkırda kayboluyorlardı. Bir müddet hiç gözükmüyorlar, sonra bir gün ansızın ortaya çıkıyorlar, gözlerine kadar inen börkleri, gerilmiş yaylarındaki okları ile etrafa dehşet salarak, Çinlilerin çil yavrusu gibi dağılmalarına sebep oluyorlardı. İsteklerine veya otlaklarda hüküm süren kuraklığa göre bu geliş gidişleri sıklaşıyor veya seyrekleşiyordu. Fakat daima, ansızın geliyorlardı.

Orta Asya bozkırları ve durgun Çin üzerinde asırlar akıp gidiyor, Çeu Hanedanı tahta çıkıyor ve Hun tehlikesi ülkenin üzerinde daima asılı duruyordu.

Hunlar ve diğer kavimlerle olan mücadeleler sürüp gitti. İmparatorlardan Şe-Hoang-Ti, başkomutanı Mung Tieng'in başlattığı Büyük Çin Şeddini tamamlattı. Bölgelere göre beş ilâ on metre yüksekliğinde, dört ilâ yedi metre genişliğinde duvarlar yapmak ve yüzbinlerce işçi kullanmak mecburiyetinde olunduğundan, işin bitmesi uzun yıllar aldı. Bu kadar işçi duvarın yapılmasında yetersiz kaldığından, imparatorun emri üzerine rüşvetçi memurlar, sahtekârlar zorla burada çalıştırıldı.

Çin Şeddi bitirildikten sonra ölen imparator için görülmemiş bir kabir yapıldı, cesedi ile birlikte çocuğu olmamış karıları, kabrin yapılmasında çalışmış işçiler canlı olarak gömüldüler.

Kendisinden sonra tahta geçen oğlu Huay, ne yazık ki babasına lâyık biri değildi. Buna karşılık, şimdiye kadar olağanüstü hükümdarlara sahip olamamış olan Hunların başına önce yiğit bir asker olan Teoman, sonra da büyük bir devlet adamı olan Mete geçecektir.

-III-
METE'NİN ZAFERLERİ

YENİDEN cesaret kazanan Çinliler, işgal altında bulunan Urtus ülkesinden Hunları geri çıkarttığı sıralarda Teoman Hun Hakanı idi. Teoman ihtiyatlı ve akıllı bir hükümdardı: Eşit olmayan bir savaşta milletini kırdırmaktansa, Kuzeye çekilmeyi tercih etmiş ve intikam almak için on yıl boyunca beklemişti. Büyük Şe-Hoang-Ti'nin ölümü ve halefinin zayıflığı aradığı fırsatı kendisine vermişti. Hu-Hay tahta çıktığında on iki yaşındaydı; derebeylerinin ona karşı ayaklanarak tahttan indirdikleri ve katlettikleri vakit ise on beşine yeni basmıştı. Ancak üç yıllık hükümdarlığı devletin düzeninin bozulmasına yetmişti. Genç hükümdarın kaprisleri ile, kumandanları ve bakanları sebepsiz yere idam ediliyordu. Yine onun kaprisi yüzünden Çin yirmi krallığa bölünmüş ve bağımsız küçük parçalar meydana gelmişti; bu küçük ülkelerde hükümdarlık mücadeleleri için ayaklanmalar oluyor, cinayetler birbirini kovalıyordu.

İmparatorluğun içinde bulunduğu düzensizliği tamamlarcasına, insanüstü güce sahip Çu'lar çocuk-imparatora karşı ayaklanmış, Tsin'leri katletmiş ve başkentleri Hien Yang'ı yakmışlardı. Bütün tutsakları kılıçtan geçirdikten sonra ne canlıları, ne de ölüleri rahat bırakmışlar, kutsal mezarları tahrip etmişlerdi.

Çinliler arasında süregelen kargaşalığı öğrenen Teoman tereddüt etmedi. Kendisine çok müsait görünen fırsatı kaçırmamak için, saldırmak hususunda çok beklememişti. Çu'lar tarafından yapılan vahşet, küçük imparatorun kaprisleri, kralların ve derebeylerinin mücadeleleri istilâyı kolaylaştırıyordu. Atına atladığı gibi ordusunun başına geçti ve önce sınır postalarına saldırdı. Sınır postalarının boş ve

surların muhafızsız olduğunu büyük bir hayretle gördü: Garnizonlar umum kargaşalıktan istifade ederek dağılmışlar ve askerler sessizce evlerine dönmüşlerdi. Çin Hükümeti Hunların akına başladığını daha haber alamadan, Teoman, Çinlilerin Sarı-Nehir, Hunların da Kara-Nehir dediği —ki bu bile iki kavimin asla anlaşamadıklarını ortaya koymaktadır— Hoang-Ho'yu aşmış ve Urtus ülkesini yeniden istilâ etmişti.

İmparatorluğa karşı mücadeleye girişen Teoman, Hunların pek sevdikleri yağma akınlarının dışında başka niyetler de taşıyordu: Hunlar arasında yaşamak için Çin'i terk eden İmparator Kie'nin oğlu Şen-Wey'in akrabaları olduğunu ileri sürerek Çin tahtının kendisine ait olduğunu söylüyordu. Aslında bu iddiayı düşmanlarını ürkütmek için ileri sürüyordu; yoksa muazzam imparatorluğu yönetmek düşüncesinde değildi: Göçebe olan milleti Urtus ülkesinde ve Şan-Si eyaletinde kendilerine bol bol yetecek ürünlere kavuşmuştu.

Teoman yeni ele geçirdiği eyaletlerde, tahtın hakikî varisi olan Mete yerine kendi öz oğlunu geçirmek isteyen kanlarından birisinin sözünü dinlemeseydi, sağlam bir şekilde hâkimiyet kurabilirdi. Bu kadın ikiyüzlü davranarak, hükmetmek için sabırsızlanan ve iktidarı sağlamak için bütün kabiliyetlere sahip Mete hakkında Teoman'ın kuşkularını uyandırdı. Aldatılmış baba hiddete kapıldı ve bu sabırsız rakipten kurtulmak için onu komşu kavim Yüe Çi'lere rehin olarak yolladı. Yüe-Çi'ler, Arven asıllı bir kavim olup Çin'in Kuzeybatısındaki Kan-Su eyaletini işgal etmişlerdi. Teoman onları yenmiş ve barış anlaşmasının uygulanması için karşılıklı rehinler değiştirilmişti. Tahtın varisinin teslim edilmesinden sonra, hilekâr cariye Teoman'a Yüe-Çi'lere karşı savaşa girmesi için baskı yapmaya başladı, böylece savaş başladığı anda Yüe-Çi'ler ellerindeki Mete'yi derhal katledeceklerdi.

Genç Tegin kendisine kurulan tuzağı anlamakta gecikmedi. Arkadaşlarından birisi, Hun başkentinden Yüe-Çi'lerin başkentine kadar aralıksız at koşturarak, gözdesinin tutsağı olan zayıf karakterli babasının hazırladığı ihaneti bir bir Mete'ye anlattı. Mete Yüe-Çi'lerin elinden kaçtı; ülkesine döndükten sonra ne kadar macera-perest varsa hepsini etrafına topladı.

Endişe edecek, ümit bağlayacak hiçbir şeyi olmayan bu insanlar Mete'ye mükemmel bir ordu sağlamıştı. Mete bunlara korkunç

bir disiplin uyguladı ve atlılarını en mükemmel okçular olarak yetiştirmek üzere, kendi icat ettiği "öten oklar" ile onları donattı. Bu adamların dünyada sevdikleri iki şey vardı, kadınları ve atları. Adamlarının her türlü bağı koparması için Mete ilk olarak yeni oklarını kadınlarına ve atlarına atmalarını istedi. En ufak tereddüt, her türlü isteyerek veya istemeyerek yapılan beceriksizlik ölümle cezalandırılıyordu. Askerler istisnasız itaat ettiler ve okları hedefini şaşmadan sevgililerinin kalbini buldu; ayrıca kendilerinden en ufak duygulanma veya acıma işareti göstermemeleri istenmişti. Artık bu askerleri hayata bağlayan hiçbir şey kalmamıştı.

On bin atlısının başında Hun başkentine doğru ilerleyen Mete, kendisine karşı çıkan herkesi kılıçtan geçiriyordu. Babası arabalardan meydana gelmiş siperlerin gerisine çekilmişti. Mete tereddüt etmeden saldırdı, babasını mağlup etti ve öldürdü, imparatoriçe ile cariyeleri ve bütün teginleri katlettirdi ve iktidarın işareti olan kılıcı ele geçirdi.

Bütün ordu yeni tanjuyu alkışlarken, bazı Hun başbuğları Mete'nin babasından intikam almak için yaptığı vahşeti de lânetlemekten geri kalmamışlardı. Mete babasından intikamım almıştı. Otoritesini sağlamlaştırmak ve kendisinden memnun olmayanları sindirmek için genç önder güçlü bir hiyerarşi kurdu ve idarî memurlar tayin etti. Nasıl bir ordu yarattıysa aynen bir yönetim teşkilâtı da tesis etti ve inkılâpçı zihniyetini Hunların dinî anlayışına kadar uzattı. O zamana kadar çok eski geleneklere dayanan dinî inançlara sahip olan Hunlara, belirli zamanlarda törenlerle kutlanan bir devlet dini inancı getirdi. Her yıl aynı ilk gününde, kurban taşı üstünde beyaz atlar kurban eden tanjunun etrafında subaylardan oluşan bir kurultay toplanırdı. Beşinci ayda subaylar Lung-Çing'de toplanırlardı; Mete, Gök ve Yer Tanrılarına ve atalarına kurban keserdi. Nihayet sonbaharda, nüfus sayımı ve sürülerin tespiti için Tai-Lin'de yapılan toplantıdan yararlanırdı. Sabahleyin tanju çadırından çıkar ve Gün Ata'yı seyreder; akşamleyin de Ay Ata'nın şerefine buhurdanlıklar yaktırırdı.

Bu disiplin göçebe hayatın bağımsızlığına alışmış yaşlı Hunları pek memnun etmiyordu. Tanjuya "Çinli" adını takmışlar ve yazışma ile bürokrasi düşkünlüğünü alaya almışlardı. Hunların daima küçümsedikleri bu rütbelere, takaddüm haklarına, hiyerarşilere ve

bütün bu gülünç yeniliklere ne lüzum vardı? Bazıları gizlice ona karşı komplo kurmaya ve göçebe hayatın eski geleneklerine dönmeyi arzulamaya başlamışlardı.

Eskiden Teoman'ın mağlûp ettiği Kuzey Tatarları, Hunların arasındaki anlaşmazlığın teşebbüsleri için bir fırsat olduğunu düşündüler. Bir savaş sebebi yaratmak için Mete'ye elçi göndererek onun bütün Asya'da meşhur olan, rüzgâr gibi hızlı koşabilen eşsiz atını istediler. Bu küstahlık karşısında isyan eden Hunlar hakanlarının bu isteği derhâl geri çevirmesini istediler. Tatarlar ise sefere başlamak için isteklerinin reddedilmesini istiyorlardı. Herkesin büyük hayreti arasında Mete harika atını onlara vermeyi kabul ettiğini bildirdi.

Şaşıran ve ümitsizliğe düşen Tatarlar bir başka savaş sebebi aramaya başladılar. Son derece büyük bir küstahlıkla bu sefer tanjudan en güzel karısını istediler. Mete bu karısını çok seviyordu. Yüzünde tebessümü, karısını elçilerin çadırına kendi elleriyle götürdü.

Hunlar bu alçaltıcı lütuflardan son derece utanmışlardı; Tatarlar ise onlarla alay ediyorlardı: her şeyini kolaylıkla veren bir hükümdara karşı savaşmanın anlamı kalmamıştı. Bu defa iki devletin sınırlarında olan ve Hunların sürülerini otlatmaya bile götürmedikleri çorak bir toprak parçasını istediler. Bu yeni isteği bildirmeye gelen elçiler büyük bir hayret içinde Mete'nin korkunç bir hiddete kapıldıklarını gördüler. Çın çın öten sesiyle kendisine böyle bir teklif getiren küstahların derhâl kafalarının vurulmasını buyurdu, sonra ordusunu toplayarak Tatarlar üzerine doğru yürüyüşe geçti. Geç kalanları cezalandırmak için her bölüğün en sonundaki atlıyı öldürttü ve yenilmez çerilerinin başında, yemek yemek ve uyumak için bile attan inmeden bir solukta düşmanlarının başşehrine vardı. Ona karşı direnemeyen Tatarlar Karçin ülkesine kaçtılar; Mete ise başbuğlarını öldürdükten sonra çok sayıda tutsak ve hayvan sürüleri ile geri döndü.

Zaferinden sonra bazı subayları, kendisine Tatarların kaba tahriklerini geçiştirdikten, hatta atı ile karısını verdikten sonra, kimsenin önem vermediği çorak bir toprak parçasını vermemek için neden savaş açtığını sorduklarında Mete, barışı muhafaza etmek için kendisine ait olan şeyleri feda ettiğini ama atalarından kalan ve millete ait olan bir şeyi savunmak için orada bulunduğunu ve bundan asla fedakârlık yapamayacağını belirtti.

Bu seferden döndüğünde, savaştan istifade eden başka göçebe kavimlerin Urtus ülkesine yerleşmiş olduklarını gördü. Atlılarının Tatarlara karşı yapılan seferden dolayı yorgun düşmüş olmalarına aldırmadan, hiç soluk almaksızın onları yeni zorbaların üzerine sürdü ve önüne katıp çıkardı. Sonra, sanki daima yeni düşman ararmış gibi, ellerinde rehin olarak bulunduğu sıralarda kendisine yaptıkları hakaretleri ödetmek üzere Yüe-Çilerin üzerine yürüdü. Hiç dinlenmeden Niü-Çeleri tehdit etmeye başladı; kudretinden dehşete düşen bu yeni düşmanları ise ilk ihtarda onun hâkimiyetini tanıdılar.

Böylece imparatorluğunun etrafındaki bütün uluslar onun üstünlüğünü kabul etmiş oluyorlardı. Sadece Ting-Ling'ler vergi vermeyi reddetmişlerdi: O zaman Mete bir defa daha yenilmez yiğitlerini topladı ve düşmanlarını dörtnala kovalayarak Sibirya'ya kadar sürdü. Yürüyüşünü Obi Irmağı kıyılarında durdurdu.

Şimdiye kadar kendisine karşı çıkan bütün düşmanlarını yenmişti, fakat karşısında, sayısız insana sahip ve büyük bir zenginliği olan, daima fethetmeyi kurduğu bir imparatorluk kalmıştı: Bu da Çin'di. Bütün hayatının en büyük hırsı olan Çin'i fethetmedikçe, diğer ulusları boyunduruk altına almasının ne anlamı vardı?

Şimdi Mete'nin elinde, atlarının rengiyle farkedilen dört ayrı kısma bölünmüş 300.000 kişilik bir ordu vardı. Kuzey ordusu kara yağız atlara, Güney ordusu kula donlu atlara, Batı ordusu kır atlara ve Doğu ordusu da bakla kırı renkli atlara biniyordu. Çin bu atların süratini ve Mete'nin ilk defa babasına karşı denediği ses çıkaran okları görecekti.

M.Ö. 200 yılında Hunların 300.000 atlısı Tai-Yuen eyaletini istilâ etti. Bu eyaletin valisi, Tsin Hanedanı'nın tahttan indirilmiş ve valilik verilmiş eski kralı Han-Sin idi. Han-Sin başşehri Ma-Yi'ye çekildi ve yardım istedi. Hunlar şehri kuşatırken boşuna gelecek olan yardımı bekliyordu. Kuşatılmış olanları açlık ve ümitsizlik tehdit ederken, imparator sınırlarında olup bitenlere hiç aldırmıyordu.

Büyük bir çoğunluğu kırılmış ve açlıktan ölmüş garnizonu ile daha fazla dayanamayacak olan Han-Sin öfkelenerek teslim oldu. Hunlara Ma-Yi'nin kapılarını açtı; şehir son derece önemli stratejik bir mevkide bulunduğundan, Mete bütün ülkeyi istilâ etmekte buradan faydalandı.